

Cezzâr
Ahmed Paşa
Camii'nin
içten görünüşü

larla çevrilmiştir. Revakların arkasında içeriden tek katlı, dışarıdan çift katlı görünen bir sıra oda bulunmakta ve dışarıdakilerin alt katları dükkân olarak kullanılmaktadır. Avlunun bir köşesinde bugün Ahmediye adıyla bilinen medrese-kütüphane yer almakta ve halen yazma eserler açısından büyük önem taşımaktadır. Kuzeybatı köşesindeki bir oda da Cezzâr Ahmed Paşa'nın türbesi olarak düzenlenmiştir. Müdevver merdivenle çıkılan avlunun kuzeydeki cümle kapısı ile son cemaat yeri arasında sağ tarafta soğan kubbeli zarif bir şadırvan bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

N. Makhoul, *Guide to Acre*, 1946, tür.yer.; L. A. Mayer — J. Pinkerfeld — J. W. Hirschberg, *Some Principal Muslim Religious Buildings in Israel*, Jerusalem 1950, s. 40-41, Arapça bölüm, s. 36; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul 1985, s. 313; E. Orni, "Acre", *EJd.*, II, 227; C. N. Johns, "Acre", *EBr.*, I, 102-103; *Mv.Fs.*, II, 95.

ÖZKAN ERTUĞRUL

CHAUVIN, Victor

(1844-1913)

Bibliyografya alanındaki çalışmalarıyla tanınan Belçikalı şarkiyatçı.

26 Aralık 1844 tarihinde Lüttich şehrinde doğdu. Hukuk tahsilini tamamladıktan sonra aynı şehirde serbest avukatlığa başladı. Daha üniversitede hukuk öğrenimi gördüğü yıllarda Doğu dil ve edebiyatlarına dair çalışmalara merak saran Chauvin, Lüttich Üniversitesi'nde Sâmî dilleri okutan Buggraff'ın derslerine devam etti. Buggraff 1872 yılında ölünce hocasının yerine geçerek Arap dili ve edebiyatı dersleri vermeye başladı. Aynı üniversitede profesör olan Chauvin çalışmalarını Arap ve İslâm literatürü üzerinde yoğunlaştırdı. 1882-1886 yıllarında Roma ve Arap hukuk ta-

rihine ilişkin mukayeseli çalışmalar yaptı. Daha sonra Arap edebiyatı sahasındaki *ahbâr**, rivayetler ve folklorik bilgiler üzerinde durdu. Özellikle *Kelîle* ve *Dimne* ile binbir gece masallarına dair önemli incelemelerde bulundu. Kendisinden önce Schnurrer ve J. Theodor Zenker tarafından Araplar ve Arapça eserler hakkında yapılan bibliyografik çalışmayı geliştirdi. 19 Kasım 1913'te Lüttich'te vefat etti.

Eserleri. *Bibliographie des ouvrages arabes ou relatifs aux Arabes publiés dans l'Europe chrétienne de 1810-1885* (I-XII, Liège 1892-1922). Chauvin bu eseri, Schnurrer (*Bibliotheca Arabica*, Halae 1811) ve Zenker'in (*Bibliotheca Orientalis*, I-II, Leipzig 1846-1861) çalışmalarını elde edilen son bilgilerle tamamlayarak kaleme almıştır. Eserin on bir cildi müellifin sağlığında, son cildi de ölümünden sonra yayımlanmış olup giriş kısmında verdiği bilgilere bakılırsa Chauvin hukuk, felsefe, tıp, riyâzî ilimler ve İslâmiyet dışındaki Arap edebiyatı ile ilgili bilgileri de bu kitabında toplayacaktı. Eserin I. cildini Schnurrer'in eserinin alfabetik indeksiyle atasözlerine tahsis etmiştir. II. ciltte *Sindbâdnâme* ile aynı türden sayılan ve Sanskritçe aslı elimizde bulunan, Türkçe'ye de birçok defa tercüme edilen *Kelîle* ve *Dimne* hikâyelerini, bunların aldığı değişik şekilleri, üzerinde yapılan ilmi çalışmaları ele almıştır. III. ciltte Lokman ile Anter ve Berlâm gibi diğer masalcıları, IV-VII. ciltlerde *Binbir Gece Masalları'nı*, VIII. ciltte Türk halk edebiyatında "Yedi Vezirler ve Yedi Âlimler hikâyesi" diye meşhur olan Hakîm Sindbâd hikâyelerinin kaynaklarını, muhtelif versiyonlarını ve XX. yüzyılın başlarına kadar süregelen bütün çalışmaları vermiştir. Ahmet Ateş "*Sindbâdnâme*"nin neşrinde onun bu eserinden faydalanmıştır. Chauvin bundan sonraki ciltlerde Doğu ile ilgili derlemelere, Batı hikâyelerine, *makâme*'lere, Kur'an, hadis, Hz. Muhammed ve İslâmiyet ile ilgili bibliyografik bilgilere yer vermiştir.

Bu büyük eserden başka muhtelif makaleleri de bulunan ve Belçikalı eski müsteşriklerin hal tercümelerini kaleme alan Chauvin'in diğer çalışmaları arasında belli başlıları şunlardır: *La Recension égyptienne des Mille et une Nuits* (Bruxelles 1899), *P. Burggraff, savie et ses travaux* (Liège 1884), "Notes pour l'histoire de l'imprimerie à Constantinople" (*Zentralblatt für Bibliothekswesen*, 24 [1907], s. 255-262), "La défense des

images chez les Musulmans" (*Annales de l'Acad d'arch de Belgique*, seri 4, VIII, 229 vd.; IX, 403 vd.). Chauvin'in yayımlanmış makalelerinin tam bir listesi bibliyografik eserinin XII. cildinde bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Victor Chauvin, *Bibliographie des ouvrages arabes ou relatifs aux Arabes publiés dans l'Europe chrétienne de 1810-1885*, Liège 1892-1922, I-XII; Muhammed b. Ali ez-Zâhîri es-Semerkanî, *Sindbâdnâme* (nşr. Ahmed Ateş), İstanbul 1948; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 4; J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 245-247; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, IV, 183; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, III, 228; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 154; I. Goldziher, "Victor Chauvin", *Isl.*, V (1914), s. 108-109.

MEHMET KANAR

CHERBONNEAU, Jacques Auguste

(1813-1882)

Fransız şarkiyatçısı.

28 Ağustos 1813'te La Chapelle Blanc-he'ta doğdu. Paris'teki Ecole des Langues Orientales'de meşhur müsteşriklerden Silvestre de Sacy ile Caussin de Perceval'den Arapça öğrendi. Fransız hükümeti onu Arapça öğretmeni olarak Cezayir'in Konstantin şehrine gönderdi, okulların düzenlenmesi ve ders kitaplarının yazılması görevini de kendisine verdi. 1879'da Paris'e döndü ve mezun olduğu okula Arapça profesörü tayin edildi. 1882 yılında Paris'te öldü.

Eserleri. Cherbonneau Cezayir'de Arap dili, edebiyatı ve lehçeleri üzerinde, ayrıca Fâtîmîler ve Benî Hafs gibi devletler başta olmak üzere İslâm tarihine ait çeşitli konularda çalışmalar yaptı. Bazı kaynak eserlerin metinlerini ve Fransızca tercümelerini yayımladı. Müstakil eserleri şunlardır: *Essai sur l'histoire de la littérature arabe au Sudan* (Konstantine 1856); *Dictionnaire Français-arabe* (Paris 1876); *Fables de Lokman* (Paris 1847, 1925); *Anecdotes musulmanes* (Cezayir 1847); *Exercices sur la lecture des manuscrits arabes* (1852); *Traité méthodique de la conjugaison Arabe dans la dialect Algerien* (Paris 1854); *Leçon de lecture Arabe* (Paris 1856).

Cherbonneau, İbn Vâdirân'ın *Târîhu Tûnis*, İbn Hammâd'ın *Kitâbü'n-Nübezi'l-muhtâce*, Ebû'l-Hayr el-İşbîlî'nin *Kitâbü'l-Filâha*, İbn Battûta'nın *Rihle*, Abderî'nin *er-Rihletü'l-Mağribiyye*, İbn Kunfûz'un *el-Fârisiyye* ve İbnü'l-Kütîy-

ye'nin *Târîhu İftitahî'l-Endelüs* adlı eserlerinden bazı bölümleri Fransızca'ya çevirerek yayımlamıştır (*Index Islamicus*, s. 277, 327, 333-335, 694). Ayrıca başta *Journal Asiatique* olmak üzere *Revue Africaine*, *Nouvelles annales des voyages*, *Revue orientale et algérienne*, *Revue de géographie*, *Revue de l'Orient* gibi belli başlı dergilerde 100'e yakın makale yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, I, 1108; II, 1594; Ebû'l-Kâsım Sehâb, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahran, ts., s. 96-97; Ziriklî, *el-A'lam*, II, 94; J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 203; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, IV, 74; Necîb el-Akikî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1964, I, 198-199; W. H. Behn, *Index Islamicus 1665-1905*, Millersville 1989, bk. İndeks; L. Drapeyron, "M. Auguste Cherbonneau: Son travaux publiés dans la Revue de géographie", *Revue de géographie*, XII, Paris 1883, s. 42-45; *TA*, X, 406; *ML*, II, 920.

MUSTAFA FAYDA

CİBÂVİ

(bk. SA'DEDDİN el-CİBÂVİ).

CİBÂVİYYE

(bk. SA'DİYYE).

CİBÂYET

(الجباية)

Zekât, haraç, cizye gibi vergilerle vakıflara ait kira ve gelirlerin toplanması hakkında kullanılan terim (bk. ÂMİL; CÂBİ; VERGİ).

CİBRÂİL b. BUHTİŞÜ'

(جبرائيل بن بختيشوع)

(ö. 213/828)

Buhtîşü' hekim ailesinin tanınmış hekimlerinden biri (bk. BUHTİŞÜ').

CİBRÂİL b. UBEYDULLAH

(جبرائيل بن عبيدالله)

(ö. 396/1006)

Buhtîşü' hekim ailesinin tanınmış hekimlerinden biri (bk. BUHTİŞÜ').

CİBRİL

(bk. CEBRÂİL).

CİBT

(الجبت)

Kur'an-ı Kerim'de gerçeği kabul etmeyen kaba ruhlu insan için veya küfrün ve kötülüğün temsilcisi olan her şey anlamında kullanılan bir tabir.

Cibs kelimesinin son harfi olan "sin" in "tâ"ya dönüşmesiyle oluşan Arapça asıllı bir kelime olabileceği ileri sürülmüşse de dilcilerin tercihine göre İbrânîce'den Arapça'ya girmiştir. Sözlük anlamı "gerçeğe karşı direnen, kaba ruhlu, kaba davranışlı ve zayıf akıllı insan" demektir. Kelimenin eski Mısır putperestliğiyle ilgili olduğunu savunan bazı yeni araştırmalar da vardır (bk. W. Atallah, s. 78-79). Râgıb el-İsfahânî de Allah'tan başka tapınılan her şeye cibt denildiğini kaydeder (*el-Müfredât*, "cibt" md.). Buna göre cibt "her türlü put, kendilerine insan üstü güç nisbet edilen kâhin, sihirbaz" gibi anlamları kapsamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in sadece bir âyetinde (en-Nisâ 4/51) yer alan cibt, Ehl-i kitap'tan oldukları halde hasetleri yüzünden müşriklerin müslümanlara nisbetle daha doğru yolda olduğunu söyleyen yahudiler için kullanılmış ve onların bu tutumları ile gerçeği kabul etmeyen zorbalara ve şeytanlara (tâgût) inanıp uydukları ifade edilmiştir. Bu âyetin tefsirinde cibt kelimesinin "sihirbaz, kâhin, şeytan veya put" gibi anlamlara da gelebileceği, bununla ilk müslümanları inançlarından döndürmek yolunda sürdürdüğü yoğun faaliyetler dolayısıyla Benî Nadîr yahudilerinin reisi, azılı İslâm düşmanı Huyey b. Ahtab'ın (bazı rivayetlerde Kâ'b b. Eşref) kastedildiği de belirtilmiştir. Kur'an'da birlikte kullanılan cibt ve tâgût kelimelerinin, bazı yahudi büyüklerinin Kureyş müşriklerini memnun etmek ve müslümanlara karşı güç birliği oluşturmak amacıyla secde etmeyi kabul ettikleri iki Kureyş putunu simgelediği de rivayet edilir (bk. İbn Hişâm, II, 561-562). Bu kelimelerin, şer ve fesadın zirvesinde bulunan herkesi, Allah dışında tapınma konusu edinilen her varlığı ve Allah'ın emirlerine uymaya mâni olan bütün engelleri ifade eden yergi tabirleri olduğu da düşünülebilir. Ebû Dâvûd'da ("Tıb", 23) yer alan bir hadiste, kuşların ötüşü ve uçuşu ile fal taşları ve benzeri şeylerle gaybı bilme iddiasında bulunmak cibte izâfe edilmekte, böylece hem cibt hem de söz konusu kötü fiiller yerilmektedir (ayrıca bk. TÂGÛT).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "cibt" md.; *Kâmus Tercümesi*, "cibt" md.; Mustafavî, *et-Taḥkîk*, "cibt" md.; Ebû Dâvûd, "Tıb", 23; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 561-562; Taberî, *Câmi'u'l-be-yân* (Şâkir), VIII, 464-470; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), I, 533; a.mlf., *el-Fâ'ik*, II, 371-372; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, II, 107-108; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtiḥu'l-gayb*, X, 128-129; Nîsâbü'rî, *Ġarâ'ibü'l-Kur'ân*, IV, 57; A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'ân*, Kahire 1938, s. 99-100, 202-203; Wahib Atallah, "Cibt et Tâgût dans le Coran", *Arabica*, XVII/1, Leiden 1970, s. 69-82; H. Rahman, "Jibt, Tâgût and the Taḥkîm of Umma", *a.e.*, XXIX/1 (1982), s. 50-59.

METİN YURDAGÜZ

CİBUTİ

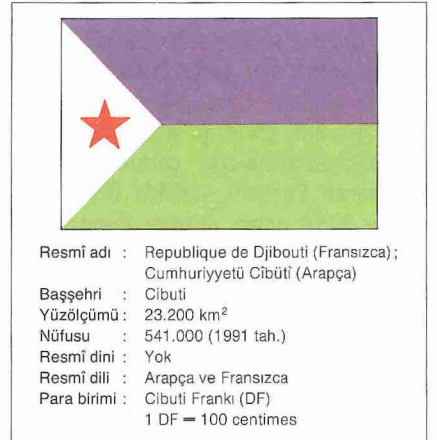
Kuzeydoğu Afrika'da müslüman bir ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA II. TARİH

Afrika'nın en küçük ülkelerinden biri olan Cibuti, Aden körfezinden Kızıldeniz'e girişteki Bâbülmendep Boğazı'nın batı kıyısında ve stratejik bakımdan son derece önemli bir yerde bulunmakta olup 23.200 km² yüzölçümünde bir alana sahiptir. Doğusunda Aden körfezi, kuzeybatı, batı ve güneyinde Etiyopya, güneydoğusunda da Somali Cumhuriyeti vardır. Nüfusu 541.000 civarında (1991 tah.) olan ülkenin başşehri Cibuti (300.000; 1985), resmî dili Arapça ve Fransızca'dır.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Fizikî coğrafya bakımından Tâcürâ körfezinin kuzeyindeki nisbeten dağlık bölge ile güney ve güneybatıdaki volkanik platoların bulunduğu kısım farklı özellikler gösterir. Ülkenin iç tarafına doğ-

Resmî adı : Republique de Djibouti (Fransızca); Cumhuriyetü Cibutî (Arapça)
Başşehri : Cibuti
Yüzölçümü : 23.200 km²
Nüfusu : 541.000 (1991 tah.)
Resmî dini : Yok
Resmî dili : Arapça ve Fransızca
Para birimi : Cibuti Frankı (DF)
1 DF = 100 centimes